

ANTIČNA KNJIŽEVNOST

STAROGRŠKA KNJIŽEVNOST

ZAČETEK: 8. stoletje BC

KONEC: 4. stoletje AD

Starogrško književnost delimo na:

1. **Arhaično ali predklasično** (8. – 5. stol. BC)
Takrat se razvijeta predvsem lirika in epika.
2. **Klasično ali atiško obdobje** (5. – 4. stol. BC)
Razvije se predvsem dramatika.
3. **Helenistično obdobje** (4. stol. BC – 4. stol. AD)

GRŠKO GLEDALIŠČE

1. Iz česa se rodi drama?

Rodi se iz verskega rituala, ki je bil namenjen bogu **Dionizu**. Rečemo mu tudi **Dionizev kult**.

2. V kateri čas bi postavil začetek tragedije?

V **Atene** ob vznožje akropole.

3. Kdaj pride do največjega razcveta drame?

V **6. stoletju BC**.

4. Naštej tri najpomembnejše grške dramatike.

Ajshil (uvede dva igralca), **Sofoklej** (uvede tri igralce in razširi zbor), **Evridip**.

5. Kdo je bil Tespis?

Bil je **prvi**, ki je stopil iz **zbor**a leta **534 BC** in uprizoril **tragedijo**. Bil je igralec.

6. Kaj izvemo o bogovih v stari Grčiji?

Niso bili abstraktni. Živeli so na **Olimpu**. Poleg božanskih lastnosti so imeli tudi **človeške**. Lahko so odločali o **usodi** ljudi. **Dioniz** je bil bog **gledališča**.

7. Iz česa izvira beseda ditiramb?

Pomeni **dvakrat rojen**. To je **hvalnica** bogu Dionizu. Gre za **glasbeno-plesno** prireditev.

8. Kakšni so bili igralci v grškem gledališču?

Igrali so samo **moški**. Lahko so igrali **več** vlog v eni igri. Imeli so **maske**, oblečeni pa so bili v halje dolge do tal. Izražali so se z **gibi** telesa. Poleg tega da so govorili so tudi **plesali** in **pel**i. Če so igralci **dobro** odigrali svojo vlogo so bili **nagrajeni**, sicer pa **izžvižgani**. Imeli so **privilegirani** položaj v družbi in bili so oproščeni plačevanja **davkov**. Bili so deležni velike **slave** in **časti**. Maske so nosili zato, da so lažje spremenili **identiteto**. S pomočjo maske naj bi igralec lažje stopil iz sebe, se sebi odrekel.

SOFOKLEJ: Antigona

TRAGIČNI JUNAK

Tragični junak ni idealiziran, ampak je **realističen**. Po **Aristotelu** je glavna značajska lastnost junaka, ki grško tragedijo sploh še omogoča, **nravna krepostnost**.

Junak tragedije mora biti dober **srednji** značaj. Ne sme biti **preveč** popoln, ker kot tak ne bi mogel povzročiti **svoje** nesreče. Imeti mora neko **pomanjkljivost** v temperamentu, ki mu v **odločilnem** trenutku **zatemni** razsodnost. Prav tako pa tak junak ne sme biti namerno **hudoben**, ker kot tak v gledalcu ne bi mogel vzbuditi **sočutja** in strahu. Vsaka grška tragedija naj bi v gledalcu vzbudila **katarzo** ali **očiščenje**. Gledalci naj bi se očistili predvsem dveh čustev, in sicer **strahu** in **sočutja**.

Bistvo tragedije je **propad** glavnega junaka.

Pomembno je, da se zavedamo, da tragično v dramskem besedilu ni nujno enako pojmu tragično, kot ga uporabljamo v vsakdanjem življenju. V tragediji junak **propade** zaradi svojega pomembnega **stremjenja** in prav to njegovo pomembno **prizadevanje** je vzrok njegovega propada.

O tragediji je več napisal **Aristotel** v svojem delu **Poetika**.

DOGAJALNA ZGRADBA DRAME

1. ZASNOVA ALI EKSPozICIJA

Gledalec izve **predzgodbo** in spozna **glavne** osebe. V tej stopnji drame avtor **seznan**i gledalca z vsem kar mora vedeti, da lahko uspešno **sledi** dogajanju na odru. Med 1. in 2. stopnjo pride do **sprožilnega elementa** ali **začetnega konflikta**.

2. ZAPLET

3. VRH

V celoti se **razkrije** glavni **konflikt** in drama doseže **vrhunec** napetosti. Med 3. in 4. stopnjo pride do **preobrata** ali **peripetije**.

4. RAZPLET

5. RAZSNOVA

Pride do tragičnega **propada** glavnega junaka, kar je lahko smrt ali poraz junaka.

ENOTNOST DOGAJANJA

Aristotel je v svoji Poetiki zahteval enotnost dogajanja. Dogajanje je za Aristotela enotno takrat, kadar v njem ne moremo ničesar **premakniti**, **dodati** ali **odvzeti**. Drama ima samo **enosredni** dogodek in ne stranskih.

FRANCOSKI KLASICIZEM je iz zahteve po enotnosti dogajanja razvil zahtevo po **treh** enotnostih, in sicer: **kraja**, **časa** in **dogajanja** (dogaja se na **istem** kraju v času **24 ur**). Aristotel še ni imel teh enotnosti.

HOMER: Iliada

Str. 81 / Odgovori

2. Hektor ni prikazan tako ob slovesu od žene in sina. Ljubezen do Andromahe izrazi z govorjenjem lepih besed in obetanjem svetle prihodnosti.

3. Hektor prosi Zeusa, da bi bil tudi njegov sin izvrsten bojevnik, da bo silen in čvrst ter, da bo vladal z močjo Trojancem. Po tedanjem pojmovanju so bila velika junaška dejanja v čast le junaku samemu. Matere so se bale za sinove, če pa so se vrnili kot junaki so bile nanje ponosne.

4. Najprej Ahil želi zadeti Hektorja, vendar mu to ne uspe. Nato Hektor vrže kopje v Ahilov ščit, vendar se mu nič ne zgodi. Ahil Hektorja potem ubije s strelom v vrat.

Atena pomaga Ahilu, saj mu pobere kopje. To se mi ne zdi pošteno, saj je bil Ahil že tako neranljiv. Jaz sem se postavila na Hektorjevo stran, ker je bil Ahil močnejši od njega in tudi zloben. Bogovi z Olimpa so se vedno vmešavali v spor Grkov in Trojancev.

5 Ahilova zavrnitev prošnje se mi ne zdi primerna.

EP je dolga **pripoved**, ki je govorila o **življenju** junaka. Tej obsežnosti pravimo epska **širina**. Za epe je značilno natančno **opisovanje**. V epu je snov **mitska**. Homer je napisal tudi Odisejo.

Epi so bili lahko **junaški**, **verski**, **zgodovinski**, **komični** in **živalski**. Ep doživi svoj vrh v **antiki**. Ep pozna tudi **srednji vek**. V **19. stol.** se epi **umaknejo** in namesto njih nastajajo v romantiki. Prešeren je pri Krstu pri Savici poskušal napisati ep.

EPSKA ŠIRINA je pogosta **stilna** poteza **obsežnejših** pripovednih del. Zanje so tipični predvsem

podrobni opisi, oddaljitve od glavne teme in ponavljanja.

MIT je pripoved ali zgodba o dejanjih bogov, božanskih junakov, o dejavnosti nadnaravnih sil na zemlji in nebu. Mit ni nujno resničen.

HEKSAMETER ali ŠESPOMER

SMEH SE UTRGA IZ GRILA OČETU IN MATERI ČASTNI.

- U U | - U U | - U U | - U U | - U U | - U

6 stopic, 17 zlogov

Tako sta napisani tudi *Iliada* in *Odiseja*.

Akcentuacijski ali **naglasni verzni sistem** pomeni, da se **menjavajo** naglašeni in nenaglašeni zlogi. V stari Grčiji pa so poznali tako imenovani **kvantitativni** verzni sistem, kjer je šlo za menjavanje dolgih in kratkih zlogov.

Daktil je po pravilih starogrške metrije zamenjan s **spondejem**.

Ker je heksameter **dolg** verz je v njem obvezna **pavza**, a njeno mesto ni bilo določeno. **Aojdi** so potujoči pevci v Grčiji. Uporabljali so heksametre. Grki so verjeli, da je heksameter verzna oblika, ki jo je odkril sam bog **Apolon** (bog umetnosti, prerokovanja).

RIMSKA KNJIŽEVNOST

Začela se je leta **240 BC**, ko je **Livius Andronikos** prevedel v **latinščino** Homerjevo **Odisejo**. Ta letnica zato velja za **začetek** antične rimske književnosti. Do tega leta so na ozemlju rimske republike poznali samo **ljudske**, **pesniške**, **pripovedne** tradicije. Rimljani so vse literarne zvrsti in vrste sprejeli od Grkov. Edina zvrst, ki so jo razvili samostojno je bila **satira**.

Obdobja antične rimske književnosti:

1. Arhaično obdobje

240 – 80 BC Razvije se epika, proza in komedija (**Plaut**)

2. Predklasično obdobje

80 BC – 14 AD Pride do razcveta lirike (**Katul**, **Horac**, **Ovid**, **Vergil**, **Properc**)

3. Klasično obdobje

14 AD – 117 AD Razvije se dramatika (**Seneka**). **Petronij** napiše Satirikon.

4. Doba upada rimske književnosti

Traja do leta **476 AD**.

KATUL

Živel nad bi od **84 – 54 BC**.

Katul je pripadal krogu **mlajših** pesnikov, tako imenovanih **neoterikov** ali novih pesnikov, ki so se zgledovali po grških **helenističnih** avtorjih, pa tudi po grških **lirskih** klasikih, kot sta pesnica **Sapfo** in **Anakreon**. Glavna značilnost Katulove poezije je neposredna nazornost – **individualizem**, **hedonizem** (veda v filozofiji, ki poziva k čezmernemu uživanju), odpor zoper veljavne, moralne in socialne **norme**, nazadnje pa tudi **obup** in **resignacija** (vdanost v usodo).

Katul velja za prvega izrazito **osebnega** lirika. S svojimi **ljubezenskimi** pesmimi je namreč ustvaril nekakšen dnevnik ljubezni, ki sega od čiste **erotike** do **sovraštva** in ljubezenske resignacije. To je bila v tistih časih šokantna novost.

Str. 118 / odgovori

1. To ime je izbral, ker je pesnica po kateri se je zgledoval živila na otoku Lesbos. Iz te besede je to ime tudi izpeljal. Na tem otoku so živila tudi lepa dekleta.
2. Lirski subjekt v prvi pesmi izpoveduje ljubezen. Lahko sklepamo, da je pesem nastala v času, ko je pesnik užival v ljubezenski sreči.

3. Lirski subjekt poziva svojo ljubljeno, da živita, se ljubita in se ne ozirata na mnenja drugih. Svoj poziv utemeljuje s tem, da je življenje kratko.
5. Še vedno jo ljubi. V njegovem odnosu se je vendarle spremenilo to, da ne more več nanjo misliti z blagimi besedami.
7. Lirski subjekt doživlja prepletanje nasprotujočih si čustev tako, da je zmeden, čuti sovraštvo, obenem pa ljubezen.

HORAC: Epoda

Verzni pristop ali **enjamebent** je to, da se misel v prvih dveh verzih ne dokonča, ampak se nadaljuje.

Str. 121 / odgovori

1. Naslov prve pesmi se nanaša na njeno obliko. Tema te epode je nesrečna ljubezen.
2. Lirski subjekt je zelo prizadet, ker mu ljubljena ni bila zvesta. Prezema ga sovraštvo. Pesem nam govori o usodnem ljubezenskem doživetju.

EPODA je pesniška oblika, katere kitice so sestavljene iz po **dveh** verzov. Najpomembnejša dela, ki jih je Horac napisal so **Ode** in **Pismo o pesništvu**. **Mecen** je podpiral umetnike. Med njimi je bil tudi Horac.

EPIKUREJSTVO je glavno **načelo**, ki se ga drži Horac. Pravi, da je treba življenje **zmerno** uživati.

ORIENTALSKE KNJIŽEVNOSTI

1. EGIPČANSKA

- Pesem nosačev žita (**3. tisoč. BC**)
- Knjige mrtvih (molitve namenjene mrtvim)

2. ARABSKA

- Tisoč in ena noč (**6. stol. AD**)
- Koran

Pesniška oblika **divan**, Najprej je beduinska, nato knjižna.

3. INDIJSKA

- Ramajana
- Mahabharata (**2. tisoč. BC**)

Vere: brahmaizem, hinduizem, džainizem.

4. KITAJSKA

6. stol. BC ; Ši King, Dao Te King; **konfucionizem**

5. JAPONSKA

Radi imajo kratke pesniške oblike – **hajku** (**7. stol.**); vera: zen, budizem

6. PERZIJSKA

7. stol. BC ; Veri: mazdaizem, islam; temeljna sveta knjiga je **Avesta**; poznajo **divan**

7. STAROŽIDOVSKA

Biblija (**7. stol. BC**); poznajo samo **Staro zavezo**.

8. MEZOPOTAMSKA

- Ep o Gilgamešu

- Ep o stvarjenju sveta (3. tisoč. BC)

Te književnosti so segale od Afrike do Tihega oceana v času starega in srednjega veka.

Ep o Gilgamešu je prvi junaški ep v zgodovini svetovne literature in je zato močno vplival tudi na nastanek drugih epov.

ARABSKA KNJIŽEVNOST: Tisoč in ena noč

Tisoč in ena noč je zbirka različnih besedil: zgodb, basni, prilik, pravljic, anekdot in povesti.

Okvirna zgodba govori o **Šeherezadi** in njenem možu **Šahriju**. To je okvir, ki povezuje vse zgodbe v neko **celoto**. Šeherezada tvori **okvir** zgodbe.

Zgodba o grbavem pritlikavcu

Zgodba se začne z grbavim pritlikavcem in krojačem ter njegovo ženo. Vse skupaj se zaplete, ko grbavi pritlikavec po krivdi krojača in njegove žene umre, vendar pa se zgodba še bolj zapleta, ko krivca pritlikavčeve smrti poskušata naprtiti umor zdravniku, ta nevede visokemu kuharju in nazadnje on še ponesreči koptskemu trgovcu. Besedilo doživi vrh, ko stražnika ujameta Kopta in ga poskušajo obesiti. Vendar pa se počasi razkriva kaj vse se je zgodilo in to predstavlja v zgodbi razplet. S pomočjo brivca pa ugotovijo, da grbavi pritlikavec sploh ni mrtev in tako nikogar ne obesijo. To zgodbo potem napišejo z zlatimi črkami in jo skrbno shranijo v državni arhiv.

Zgodba ali fabula je oznaka za celoten **sklop** dogodkov, pripetljajev, dogajanj, ki jih zajema **epsko** in **dramsko** delo.

Zgodba pride nazaj v svoje **izhodišče**.

Prilika o izgubljenem sinu

STIL

- **Stalne svetopisemske zveze:** In rekel je; neki človek; šel je vase...
- **Antiteze ali nasprotja:** Ima kruha v izobilju, jaz pa tukaj od lakote ginem; je bil mrtev in je oživel, je bil zgubljen in je najden...

Antiteze se pojavljajo tudi kot **zgradbeni** del besedila. In sicer prestopok mlajšega sina na eni strani, ter očetova dobrota in ljubezen na drugi strani. Kot nasprotje očetove dobrote pa lahko postavimo tudi zgodbo starejšega sina. Antiteza v besedilu poudarja **dve** plati človekove narave, **dobro** in **slabo**.

- **Stopnjevanje:** Brž prinesite najboljše oblačilo...in se veselimo!
- **Mnogovezje**

Prilika je vedno sestavljena iz **dveh** delov, ki sta postavljena drug poleg drugega. Imamo dve resničnosti:

- **Versko:** nosi sporočilo
- **Življenjsko:** sporočilo slikovito ponazarja

Bralec spozna sporočilo s pomočjo **drugega** dela.

Str. 71 / odgovori

1. Sporočilo Jezusove pripovedi razumem tako, da je treba sprejeti vsakogar, ne glede na to, kaj je storil, in da smo pred bogom vsi enaki. Sporočilo lahko razumemo na več načinov. Glede na to, da jo je Jezus povedal kot odgovor na očitke pobožnih Judov, češ da se družijo z grešniki, prestopniki in izobčenci, pa lahko rečemo, da je sporočilo v tem, da so pred bogom vsi enaki in da je ta oče vesel vsakega, ki se spreobrne.

2. Oče je odpustil grešnemu sinu, ker je bil sin mrtev in je oživel, ker je bil zgubljen in najden. Pri tem ni pomemben vzrok zaradi katerega je sin zapravljal premoženje. Oče mu je odpustil predvsem zaradi njegove očetovske ljubezni.

5. V vedenju starejšega sina odkrivam ljubosumje, jezo, nevoščljivost. Je pozitivna oseba s slabostmi.

PSALM 130 (129)

Paralelizem členov je **ponavljanje** stavkov oz. stavčnih delov. Lahko gre za ponavljanje samih stavčnih vzorcev. Ti stavki niso popolnoma enaki, lahko so si le **podobni**.

Knjiga psalmov se imenuje **psalter** in ima **150** psalmov. Nastajali so od **10. – 2. stol. BC**. Psalmi so po vsebini spokorniški, kraljevski, zgodovinski, psalmi nedolžnosti, zahvale in modrosti. Glede na razmerje med **človekom** in **bogom** pa poznamo tožbo, prošnje, zahvale, hvaljenje, pokoro, zaupanje in čaščenje.

Psalm je značilna **biblijska** pesniška vrsta **verskega**, včasih pa tudi **domovinskega** značaja. Sama beseda v grščini pomeni igranje na strunski instrument podoben harfi. Psalmi so na splošno bogati s **stilnimi** figurami, tudi z **metaforami** in **metonimijami**. Najbolj izrazito sredstvo pa je **paralelizem** členov.

Lirski subjekt ima **strah**, **spoštovanje** do boga, ker se boji zaradi svojih grehov.

Visoka pesem

Str. 68 / odgovori

3. S paralelizmom dosežeš neko melodijo, ki te povsem posrka vase, in tako podkrepi že vse izrečeno.

4. Metafora: gospodov plamen. To je metafora, ker vsebuje ta besedna zveza prenesen pomen in je ne smemo razumeti dobesedno. Za temi besedami se skriva nekaj drugega.

5. Zdi se mi ustrezna razlaga, ki pravi, da je to 'od boga hotena zakonska skupnost', saj gre za nekakšno izpovedovanje med moškim in žensko.

Tema: abstraktna □ ljubezen

Motiv: konkreten □ 1. del: čaščenje, opevanje dekletove lepote

□ 2. del: opevanje ljubezni

Realno ozadje za nastanek Visoke pesmi je dekle **Sulamit**, ki je morala k kralju Salomonu, vendar je ta ostala **zvesta** svojemu zaročencu.

GRŠKA ANTIČNA KNJIŽEVNOST

HOMER: Iliada, Odiseja

SAPFO: Svatovska ljubezen

ANAKREON

SOFOKLES: Kralj Ojdip, Antigona

EVRIDIPES: Medeja

PLATON

ARISTOTEL: Poetika

PLUTARH

RIMSKA ANTIČNA KNJIŽEVNOST

PLAVT: Menehmi (Dvojčka)

VERGIL: Eneida

KATUL: Blagoslov ljubezni

HORAC: Epoda

OVID: Metamorfoze

PETRONIJ: Satirikon

1. Egipčanska književnost – 3. tisoč. BC
2. Indijska književnost – 2. tisoč. BC
3. Starojudovska književnost – 7. stol. BC
3. Perzijska književnost – 7. stol. BC
4. Kitajska književnost – 6. stol. BC
5. Arabska književnost – 6. stol. AD
6. Japonska književnost – 7. stol. AD